

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4) i jej teologiczne implikacje

Księga Ezechiela kończy się obszerną relacją z ostatniej wizji, która prezentuje nową rzeczywistość (Ez 40 – 48). Ta część Księgi ma swoją specyfikę i odrębność w stosunku do pozostałych partii pisma. Prorok pisze już w kontekście dokonanych rozstrzygnięć dotyczących Jerozolimy i świątyni (por. Ez 33,21-22). Zburzenie miasta wraz ze sanktuarium oraz pobyt najważniejszych mieszkańców Judei na zesłaniu, stworzyły zupełnie nową sytuację narodu, który stał się ponownie ludem bez ziemi. Nikt nie był w stanie do końca wytłumaczyć Izraelowi przyczyn i sensu dokonujących się zmian. Jediną kompetentną osobą był prorok Jahwe, a stał się nim Ezechiel działający już w Babilonii.

Prorok otrzymywał wcześniej wizje od Pana (por. Ez 1–3; 8–11; 37,1-14). Miały one wielkie znaczenie dla zrozumienia sytuacji grzesznego Izraela, jego losu, a zwłaszcza roli Jahwe, jaką nieustannie spełniał w narodzie. Ostatnia wizja jest najobszerniejsza i prezentuje całościowo obraz nowej rzeczywistości, do której zmierzał lud po swojej transformacji. Obszerna relacja z ostatniej wizji poprzedzona jest wstępem, który zawarty jest w Ez 40,1-4. Treść tego tekstu i jego znaczenie teologiczne będzie przedmiotem badań zawartych w niniejszym artykule.

1. Zagadnienia literackie (Ez 40,1-4)

Fragment Ez 40,1-4 następuje po zapowiedzi wylania Ducha Jahwe na odnowiony Izrael (Ez 39,29)¹ i rozpoczyna się od informacji chronologicznej (w. 1), która staje się punktem wyjścia do relacji o nowej (ostatniej) wizji Ezechiela, będzie ona dotyczyć nowego miasta (w. 2), innego od Jeruzolimy, widzianej już wcześniej (Ez 8). Nie było to miejsce znane prorokowi, choć przypominało sanktuarium z czasów Salomona. Ezechiel otrzymał przewodnika (*angelus interpres*), który w imieniu Jahwe oprowadzał go po tym wyjątkowym i ostatecznym darze Pana dla Izraela.

Tekst Ez 40,1-4 można podzielić na następujące części:

- w. 1a Informacja chronologiczna I („W dwudziestym piątym roku uprowadzenia naszego”)
- w. 1b Informacja chronologiczna II („na początku roku w [dniu] dziesiątym miesiąca”)
- w. 1c Informacja chronologiczna III („w czternastym roku”)
- w. 1d Wydarzenie przełomowe („po którym zdobyte zostało miasto”)
- w. 1e Nastanie dnia („właśnie dnia tego”)
- w. 1f Obecność Jahwe („była nade mną ręka Jahwe”)
- w. 1g Aktywność Jahwe względem proroka I („i przyprowadził mnie tam”)
- w. 2a Doświadczenie duchowe Ezechiela („W widzeniach Bożych”)
- w. 2b Aktywność Jahwe względem proroka II („przyprowadził mnie do ziemi Izraela”)
- w. 2c Aktywność Jahwe względem proroka III („i postawił mnie na górze wzniosłej bardzo”)
- w. 2d Opis jawiącego się obiektu („a na niej [była] jakby budowla miasta”)
- w. 2e Motyw topograficzny („na południe”)
- w. 3a Aktywność Jahwe względem proroka IV („I wprowadził mnie tam”)
- w. 3b *Angelus interpres* („A oto mąż”)
- w. 3c Prezentacja tajemniczej postaci I („wygląd jego jak wygląd brązu”)
- w. 3d Prezentacja tajemniczej postaci II („i sznur lniany w ręce jego”)
- w. 3e Prezentacja tajemniczej postaci III („i trzcina do mierzenia”)

¹ M. Konkel uważa, że wersety te należą do najstarszej części opisu wizji wraz z tekstami: Ez 40,3-37.44-46a.47-49; 41,5-15a; 42,15.20ab. Fragment ten powstać miał po 562 r. przed Chr. Por. M. KONKEL, *Architektonik des Heiliges. Studien zur zweiten Tempelvision Ezechiels (Ez 40-48)*, Berlin 2001, s. 268-270.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

- w. 3f Prezentacja tajemniczej postaci IV („a on stojący w bramie”)
- w. 4a Wprowadzenia do cytatu („I powiedział do mnie ten mąż”)
- w. 4b Adres („Synu człowieczy”)
- w. 4c Wezwanie do czujności I („zobacz oczami swymi”)
- w. 4d Wezwanie do czujności II („i uszami swymi słuchaj”)
- w. 4e Wezwanie do czujności III („i weź do serca swego”)
- w. 4f Przedmiot oglądu proroka („według [tego] wszystkiego, co Ja pokazuję tobie”)
- w. 4g Uzasadnienie doświadczenia duchowego Ezechiela („ponieważ dlatego, aby pokazać [to tobie] zostałeś tutaj przyprowadzony”)
- w. 4h Polecenie dane Ezechielowi („opowiedz wszystko [to] co ty widzisz”)
- w. 4i Adresat mowy Ezechiela („domowi Izraela”).

W tekście jeden raz występuje Boże imię Jahwe (w. 1f), 2 razy nazwa „Izrael” (ww. 2b.4g) oraz jeden raz adres „syn człowieczy” (w. 4b). Najważniejsze rzeczowniki: rok (w. 1abc), uprowadzenie (w. 1a), miesiąc (w. 1b), miasto (w.1d), dzień (w. 1e), ręka (ww. 1f.3d), widzenie (w. 2a), ziemia (w. 2b), góra (w.2c), budowla (w. 2d), mąż (ww. 3b.4a), wygląd (w. 3c) brąz (w. 3c), sznur (w. 3d), trzcina (w. 3e), brama (w. 3f), oczy (w. 4c), uszy (w. 4d), serce (w. 4e), dom (w. 4g). Najważniejsze czasowniki: zdobyć/zabić (w. 1d), przyprowadzić (ww. 1g.2b.4g), postawić (w. 2c), wprowadzić (w. 3a), stojący (w. 3f), mówić (w. 4a), widzieć (w. 4ch), słyszeć (w. 4d), brać (w. 4e), pokazać (w. 4fg), opowiadać (w. 4h).

2. Komentarz egzegetyczny

Szczegółowa egzegeza tekstu Ez 40,1-4 stanowi podstawowy etap badania problematyki związanej z treścią zawartą we wprowadzeniu do ostatniej wizji Ezechiela². Wybrany tekst stanowi równocześnie przejście z opisu ostatniego zmagania się z wrogami Izraela (Ez 38 – 39) do relacji o nowej rzeczywistości. Zawiera on bardzo bogatą treść, która ma znaczenie nie tylko dla Ezechielowego przesłania, lecz również dla teologii biblijnej oraz myśli chrześcijańskiej.

² Egzegezę opieram na moim opracowaniu: A.S. JASIŃSKI, *Komentarz do Księgi Proroka Ezechiela. Rozdziały 40–48*, Opolska Biblioteka Teologiczna 149, Opole 2015, s. 9–19.

2.1. Ez 40,1

W dwudziestym piątym roku uprowadzenia naszego, na początku roku w (dniu) dziesiątym miesiąca, w czternastym roku, po którym zdobyte zostało miasto, właśnie dnia tego była nade mną ręka Jahwe i przypro-wadził mnie tam.

Prorok Ezechiel skrupulatnie poświęca wiele uwagi datom, począwszy od tekstu Ez 1,1, a na Ez 40,1 skończywszy. Księga rozpoczyna się od informac-ji bardzo osobistej (Ez 1,1-2), bowiem prorok wypowiada się w pierwszych dwóch wersetach w formie 1. os. l. poj. (zmiana następuje w w. 3). Pierwsza wzmianka chronologiczna wskazuje na datę 31 lipca 593 r. przed Chr. (Ez 1,2), natomiast punkt orientacyjny, do którego się Ezechiel odwołuje już w Ez 1,1 („trzydziestego roku”), jest niepewny (może tu chodzić o czas reformy Jozjasza, ok. 623 r. przed Chr., lub wiek proroka). Inaczej sytuacja przedstawia się w wypowiedzi zawartej w Ez 40,1 – w tym wypadku nie chodzi już o wydarzenie związane z dawną historią Izraela (sprzed upadku Jerozolimy). Odtąd dla proroka istotnym wydarzeniem było „uprowadzenie” (לְגִלוֹתָנוּ)³ do Babilonii (por. Ez 1,2; 33,21)⁴. Z perspektywy babilońskiej wydarzenie to było punktem zwrotnym dziejów Izraela⁵. Oznaczało bowiem koniec okresu monarchicznego, który był zwieńczeniem długiego czasu rozwoju narodu, począwszy od powołania Abrahama, poprzez Mojżesza, sędziów, a na królach skończywszy. Uprowadzenie rozumiane było nie tylko jako klęska zadana Jerozolimie (Izraelowi) przez Nabuchodonozora, lecz nade wszystko jako skutek interwencji Jahwe. W tym kontekście Ezechiel został powołany również do nowego zadania, a mianowicie miał stać się interpreta-torem dziejów Izraela (por. Ez 16.20.23), a zwłaszcza tych wydarzeń, których świadkami byli współcześnie mu żyjący wygnańcy.

³ גִּלוֹת: „wygnanie, wygnańcy”, por. L. KOEHLER, W. BAUMGARTNER, J.J. STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski*, t. I, red. nauk. wydania polskiego P. DEC, Warszawa 2008, s. 183; dalej WSHP I.

⁴ Używając formuły „uprowadzenie nasze”, prorok solidaryzuje się ze społecznością zesłańców, por. H.D. HUMMEL, *Ezekiel 21–48*, Saint Louis 2007, s. 1193.

⁵ Tekst Ezechiela w szczególnie sposób bierze pod uwagę sytuację zesłańców (*gola*), jako społeczności oczekującej na zmianę losu, por. K.-F. POHLMANN, *Der Prophet Hesekiel/Ezekiel. Kapitel 20–48*, Das Alte Testament Deutsch 22/2, Göttingen 2001, s. 543.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

Prorok rozpoczyna nową sekcję od podania liczby „dwadzieścia pięć” (עֶשְׂרִים וְחָמָשׁ)⁶. Jest to liczba ulubiona przez proroka. Pojawia się już w opisach profanacji świątyni (dwudziestu pięciu mężów, Ez 8,16; 11,1). W sekcji Ez 40 – 48 liczba „dwadzieścia pięć” występuje (obok danych chronologicznych) przede wszystkim w opisach wymiarów nowej świątyni (Ez 40,13.21.25.29.33.36; także w formie „dwadzieścia pięć tysięcy”: Ez 45,1.5.6; 48,8.10.13.15.20.21). Liczba „dwadzieścia pięć” jako połowa „pięćdziesięciu” przywołuje na myśl temat roku jubileuszowego (por. Kpł 25,8-17)⁷. Był on obchodzony co pięćdziesiąt lat i wówczas to każdemu była przywracana utracona własność. W ten sposób Izraelici mogli odzyskać utracone dobra, zwłaszcza ci najbiedsi: zniewoleni, wdowy i sieroty. Prawodawstwo Księgi Kapłańskiej ukształtowało się ostatecznie w okresie niewoli; miało to wpływ na myśl Ezechiela, który wniósł istotny wkład w nowy porządek, jaki miał zaistnieć w ziemi Izraela po powrocie narodu z niewoli. Prorok wywodzący się z kręgów kapłańskich był żywo zainteresowany nurtem odnowy. Sam włączył się w ten proces. Czas niewoli nie był okresem stagnacji i obumierania narodu. Tak mogłoby się stać gdyby zabrakło stróża wśród zesłańców. Prorok wprowadzając w w. 1 liczbę „dwadzieścia pięć”, wskazuje na okres czasu, jaki już upłynął od przybycia do Babilonii dawnych mieszkańców Jerozolimy (Izraela). W tym czasie wyrosło już nowe pokolenie, które nie знаło z autopsji Jerozolimy i świątyni Salomona. To oni w przyszłości mieli powrócić do kraju ojców, by zaludnić ziemię i postępować zgodnie z prawem Jahwe. Adresatami pouczenia prorockiego były zatem już nowe generacje Izraela, które nie miały nic wspólnego z przeszłością narodu. Prorok występuje niejako w połowie drogi oczyszczenia narodu i przygotowuje Izrael na powrót do „Jerozolimy”.

Formuła: „W dwudziestym piątym roku uprowadzenia naszego” wskazuje na rok 573. Ezechiel przebywając w środowisku babilońskim, niewątpliwie brał pod uwagę lokalny kalendarz, do którego przywykli już od lat zesłańcy. Początek roku w Babilonii przypadał na okres wiosenny. Kalendarz ów miał charakter księżycowy (dodawano do roku trzynasty miesiąc wyrównawczy). Punktem orientacyjnym kalendarza była równonoc wiosenna – w tym dniu

⁶ W. 1 formalnie otwiera „Torę Ezechiela”, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, *The New International Commentary on the Old Testament*, Grand Rapids 1997, s. 506.

⁷ Pojawia się tu tożsamość daty: „Dziesiątego dnia, siódmego miesiąca zatrąbisz w róg. W Dniu Przeblągania zatrąbicie w róg w całej waszej ziemi” (Kpł 25,9).

przypadał pierwszy dzień roku (pierwszy dzień miesiąca Nisan). Prorok kontynuując informacje chronologiczne precyzuje, że odwołuje się do dnia: „na początku roku w (dniu) dziesiątym miesiąca, w czternastym roku”.⁸ Wyrażenie **הַשָּׁנָה הַרְבָּעָשִׁיר** nawiązuje do słownictwa określającego Nowy Rok w środowisku hebrajskim (również współcześnie). Wyznaczona data to według kalendarza współczesnego 28 kwietnia 573 r. przed Chr.⁹ Był to już schyłkowy okres działalności Ezechiela¹⁰. Jedynie wyrocznia przeciwko Egiptowi (Ez 29,1-16) jest późniejsza (571 r. przed Chr.). Wzmianka o dniu dziesiątym jest również stałym motywem chronologii Ezechiela (por. Ez 20,1; 24,1; por. 29,1; 33,21; 45,11.14). Liczba dziesięć (**עָשָׂר**) ma również duże znaczenie w określeniu miar nowej świątyni i miasta (por. Ez 40,11.49; 41,2; 42,4; 45,21; 48,35).

Dopełnienie informacji chronologicznej stanowi formuła: „w czternastym roku, po którym zdobyte zostało miasto”. Chodzi zatem o rok 573. Jerozolima została zdobyta przez Nabuchodonozora, a prorok się o tym dowiedział od uciekiniera (Ez 33,21-22). W tekście tym pojawiają się sformułowania pokrewne ze słownictwem Ez 40,1. Przede wszystkim Jerozolima nie zostaje określona z nazwy, w obu tekstach pojawia się jedynie termin „miasto” (**הָעִיר**), które zostało „zdobyte” (**הִכָּתְוָה**)¹¹. Do tego prorok doznał szczególnej obecności Jahwe: „ręka Jahwe¹² była nade mną” (Ez 33,21-22; 40,1)¹³. Pokrewieństwo tych wypowiedzi nie jest przypadkowe. Oba teksty odnoszą się do doświadczenia prorockiego, które miało istotne znaczenie w misji realizowanej przez Ezechiela¹⁴. Prorok koncentruje się na dwóch kwestiach, a mianowicie na

⁸ Dziesiątego dnia miesiąca rozpoczęła się pierwsza Pascha Izraela: „Powiedzcie całemu zgromadzeniu Izraela tak: dziesiątego dnia tego miesiąca niech się każdy postara o baranka dla rodziny, o baranka dla domu” (Wj 12,3).

⁹ Licząc natomiast od pierwszego miesiąca Nisan były to wrzesień/październik (*Tiszri*), por. J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz – Ekskursy*, Pismo Święte Starego Testamentu VI/1, Lublin 2013, s. 272.

¹⁰ Był to czas drugiej połowy „dźwigania winy Izraela”, (por. Ez 4,6).

¹¹ **נָכָה**: „zostać ugodzonym, być zabitym, zranić, porazić”, por. WSHP I, s. 656.

¹² Ręka Jahwe wprowadziła proroka w ekstazę, por. J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela*, s. 272.

¹³ Formuła **עָלַי יָד־יְהוָה** („była nade mną ręka Jahwe”) występuje również w Ez 37,1 (kontekst doliny suchych kości), natomiast bardziej dynamiczne wyrażenie występuje w Ez 8,1: **יָד־אֲדָרְנִי יְהוָה** („i spoczęła na mnie tam ręka Pana, Jahwe”), por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, s. 514.

¹⁴ Osobiste doświadczenie proroka podkreśla użycie formuły: „właśnie dnia tego”, por. H.D. HUMMEL, *Ezekiel 21–48*, Saint Louis 2007, s. 1194.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

Jerozolimie i na obecności Jahwe. Były one ze sobą wewnętrznie związane. Przede wszystkim obecność Jahwe, której prorok doświadczał w szczególnie intensywny sposób w momentach przełomowych, została wyraźnie opisana w formie zapewnienia o spoczęciu (na proroku) ręki Jahwe (począwszy od Ez 1,3). To doświadczenie zastąpiło obecność chwały Jahwe, która opuściła świątynię (Ez 10,18-22). Jahwe „powędrował” razem z zesłańcami do Babilonii, a Ezechiel stał się świadkiem Jego obecności. Prorok rzadko używa nazwy „Jerozolima”, często posługuje się terminem „miasto”. W bloku Ez 40 – 48 ani razu nie pada określenie „Jerozolima”, natomiast termin *הָעִיר* („miasto”) aż 17 razy. Chodzi zatem o miasto niepowtarzalne, jedyne, wybrane i ukształtowane już nie przez człowieka, lecz przez samego Jahwe. Historyczna Jerozolima, jaką pamiętali starsi zesłańcy, miała być jedynie obrazem miasta, które pojawiało się na horyzoncie nowych dziejów Izraela. Dawna Jerozolima była miastem o niezwykle długiej historii. Jej geneza sięga epoki prehistorycznej. Dla Izraelitów związana była z Abrahamem („Szalem” Melchizedeka i „Moria”), a nade wszystko z Miastem Dawidowym i świątynią Salomona. Dla Ezechiela to miasto zostało już definitywnie „zdobyte” („zabite”). Odtąd zaczyna się jego nowa historia, której twórcami nie będą już pokolenia Izraela, lecz sam Jahwe. Nie będzie zatem już potrzeba nowego Dawida – zdobywcy oraz Salomona – budowniczego. Cały ludzki wysiłek zostanie zastąpiony dziełem Jahwe.

Pan przejmując inicjatywę dziejową, staje się ponownie przewodnikiem Izraela¹⁵. W odległej historii prowadził swój naród w jego ziemskiej wędrówce z Egiptu do Ziemi Obiecanej pod przywództwem Mojżesza, a następnie Jozuego. W nowej epoce wybrał Ezechiela, by go „przyprowadzić ... tam” (*וַיִּבְרָא... שָׂמָה*)¹⁶ na miejsce swego wyboru. Prorok w tym czasie był już doświadczonym wizjonerem. Na początku otrzymał wizję chwały Jahwe (Ez 1,4-28). To ona zadecydowała o całym jego życiu prorockim oraz o nowym postrzeganiu zarówno Jahwe, jak i całego stworzenia. Ezechiel był człowiekiem, któremu przyszło doznać wszelkich trudów życia zesłańca, a równocześnie doświadczać wzniosłości chwały Jahwe. Dzięki tym wszystkim przeżyciom był predestynowany nie tylko do przyjęcia wizji, lecz również do przekazania jej ludowi.

¹⁵ Definitywnie skończył się okres karania Izraela, a rozpoczął proces odnowy, por. W. ZIMMERLI, *Ezekiel 2*, Philadelphia 1983, s. 345.

¹⁶ *וַיִּבְרָא*: brak w LXX.

„Dwudziesty piąty rok od uprowadzenia” stał się czasem przełomowym. Prorok pisze nie tyle o własnym uprowadzeniu, lecz o uprowadzeniu naszym (לְגִלוּתֵנוּ), solidaryzuje się z całą społecznością zesłańców i ma dla nich orędzie, które wskazuje już na przyszłość. W ten sposób tragiczne wydarzenia przeszłości utracą swą śmiercionośną moc, a w ich miejsce pojawi się nowa rzeczywistość, kształtowana już przez Jahwe.

2.2. Ez 40,2

W widzeniach Bożych przyprowadził mnie do ziemi Izraela i postawił mnie na górze wzniosłej bardzo; a na niej (była) jakby budowla miasta, na południe.

W. 1 kończył się częsteczką שָׁמָּה („tam”). Zatem wskazane miejsce nie było dokładnie określone. Dopiero w w. 2 pojawiają się szczegóły na temat lokalizacji przestrzeni, do której został zaprowadzony prorok. Częsteczka שָׁמָּה jednak spełnia istotną rolę w kontekście całego bloku Ez 40 – 48, pojawia się bowiem w ostatnim wersecie tego fragmentu – w złożeniu שָׁמָּה יְהוָה („Jahwe tam”; Ez 48,35), które określa nazwę miasta (nowej/innej Jerozolimy), sąsiadującego z centrum, czyli świątynią¹⁷.

Prorok podkreśla objawieniowy charakter swoich doznań: „W widzeniach (בְּמַרְאוֹתַי) Bożych”¹⁸. Identyczna formuła pojawia się w tekście Ez 8,3:

I wyciągnął (na) kształt ręki i uchwycił mnie za czuprynę głowy mojej i podniósł mnie Duch między ziemię i niebo, i zaprowadził mnie do Jerozolimy, w widzeniach Bożych, do wejścia bramy wewnętrznej skierowanej na północ, gdzie (było) zamieszkanie bożka zazdrości, wzbudzającego zazdrość¹⁹.

To wcześniejsze doświadczenie miało miejsce jeszcze wtedy, gdy Jerozolima pozostawała pod zarządem Sedecjasza, a w świątyni uprawiano kult

¹⁷ Już od czasów Dawida Jerozolima była symbolem przymierza narodu z Jahwe, por. R. RUMIANEK, *Księga Ezechiela*, Warszawa 2009, s. 350.

¹⁸ Formuła ta określa charakter wypowiedzi prorockiej, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, s. 506.

¹⁹ Moc Ducha Jahwe uzdalniała Ezechiela do przyjęcia posłannictwa wyrażonego w formie wizji, por. J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela*, s. 272.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

bałwochwalczy²⁰. Ezechiel stał się „inspektorem” tego miejsca, naznaczonego grzechem i odstępstwem. Ten obraz zapadł mu głęboko w pamięci, o czym świadczą wypowiedzi prorockie o grzechach Jerozolimy. Jahwe nie pozostawił jednak proroka wyłącznie na poziomie oglądu nieprawości, jaka dokonywała się w mieście. Opisywane wydarzenia świadczyły o tym, że mieszkańcy Jerozolimy sami nie zdołają już oczyścić świątyni, ani przywrócić porządku zgodnego z zamysłem Jahwe. Historyczna świątynia przestała istnieć. Nie przestał jednak istnieć zamysł Jahwe, a z nim rzeczywistość całkowicie poddana Jego prawu. Ezechiel, jako pierwszy prorok po upadku Jerozolimy, miał poznać ów zamysł Jahwe. Jego podróż do owego „miejsca” nazwanego **בְּמִקְדָּשׁ** miała charakter duchowy i tylko dla niego dostępny. Była to „wizja” (**בְּיָסְדֵי**)²¹ rzeczywistości, której nie uczyniła ręka ludzka.

Jahwe stał się przewodnikiem proroka („przyprowadził mnie”). Ten fakt Ezechiel uważał za bardzo ważny, stąd powtórzył myśl z poprzedniego wersetu („zaprowadził mnie”). Inicjatywa działania leżała całkowicie po stronie Jahwe, natomiast Ezechiel miał stać się świadkiem tego, co widział²².

²⁰ Opis wizji Ezechiela miał duży wpływ na redakcję Apokalipsy św. Jana:

Księga Ezechiela	Apokalipsa Św. Jana	Wspólny motyw
Ez 1,1; 3,15.22	Ap 1,9	Miejsce zesłania: rzeka Kebar w Chaldei/ wyspa Patmos
Ez 3,12.14	Ap 1,10	Duchowe doświadczenie
Ez 1,8	Ap 17a	Prostracja
Ez 2,1.2	Ap 1,17b	Duchowe podniesienie przez Boga/Ducha/Chrystusa
Ez 8,3	Ap 4,1	Miejsce: Obecność Boga (Jerozolima/niebo)
Ez 8,3; 11,1	Ap 4,2	Duchowe doświadczenie
Ez 37,1	Ap 17,3	Miejsce wydarzenia: dolina/pustynia
Ez 37,1	Ap 17,3	Duchowe doświadczenie
Ez 40,1	Ap 22,10	Miejsce: Obecność Boga (wysoka góra w Jerozolimie)
Ez 43,3	Ap 22,8	Duchowe doświadczenie
Ez 43,5	Ap 22,9	Prostracja
Ez 43,5	Ap 21,10	Duchowe podniesienie przez Boga/Ducha/Anioła

Por. B. KOWALSKI, *Die Rezeption des Propheten Ezechiel in der Offenbarung des Johannes*, Stuttgarter Biblische Beiträge 52, Stuttgart 2004, s. 469.

²¹ **בְּיָסְדֵי**: „widzenie, wygląd, blask”, por. WSHP I, s. 593.

²² W tekście pojawia się wiele reminiscencji do opisu z wcześniejszej wizji (Ez 8 – 11), por. L.C. ALLEN, *Ezekiel 20–48*, Word Biblical Commentary 29, Nashville 1990, s. 229.

W kolejnej frazie prorok wprowadza określenie, które przywołuje skojarzenie z miejscem historycznym i powszechnie znanym zesłańcom: **יִשְׂרָאֵל אֶל-אֲרֶץ הַבְּיָאֲנִי**²³ („przyprowadził mnie do ziemi Izraela”; por. Ez 27,17; 47,18). Zastanawiające jest to, że Ezechiel unika nazwy „Jerozolima”, lecz posługuje się określeniem „Izrael”, które w całym bloku Ez 40 – 48 występuje aż 33 razy. Prorok zaznacza, że chodzi tu o ziemię Izraela, a więc o terytorium, w którym zamieszkiwał cały naród, w obu częściach podzielonego królestwa²⁴. Wprawdzie wizja ma charakter symboliczny, to jednak bezpośrednio przywołanie nazwy „ziemi Izraela” sprawia, iż zarówno Ezechiel, jak i odbiorcy jego orędzia, mieli świadomość tego, że opisywana rzeczywistość dotyczy właśnie ich – chodziło zatem o przyszłość, która w radykalny sposób zmieni dotychczasowy los zesłańców. „Ziemia/kraj” (**אֲרֶץ**) była dla Izraelitów związana ze wspomnieniem obietnicy danej ludowi przez Jahwe już na początków dziejów (por. Rdz 12,1; Wj 3,17). Bóg zatem był wierny swym obietnicom, aczkolwiek w epoce Ezechiela realizacja zapowiedzi miała przybrać już nową postać, do której Izrael był stopniowo przygotowywany.

Jahwe prowadząc proroka, stawia go w końcu „na górze wzniosłej bardzo”. Temat góry pojawia się dwukrotnie w Ez 40 – 48. W opisie powrotu chwały Jahwe jest mowa „o szczycie góry” oraz o świątyni, jako obszaru świętego (Ez 43,12)²⁵. Nie pojawia się tu żadna nazwa własna²⁶. W okolicy historycznej Jerozolimy najbardziej znaną była Góra Oliwna, natomiast świątynia znajdowała się na Syjonie (Moria)²⁷. Tych nazw nie przywołuje jednak Ezechiel. Wybrana góra znajdować się będzie w ziemi Izraela, a jej specyfikę określa przymiot „wielkiej wzniosłości” (**גְּבוּהַ מְאֹד**)²⁸. Jej majestat wyróżniać ją będzie od innych miejsc, podobnie jak góra Synaj wyróżniała się w czasach

²³ **הַבְּיָאֲנִי**: brak w LXX.

²⁴ Zainteresowanie tematem terytorium będzie ważne dla całej wizji, stąd prorok używa terminu **אֲרֶץ** („ziemia”) wspominając Izrael, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, s. 514.

²⁵ W ten sposób prorok wskazuje na absolutną supremację Jahwe w świecie, por. L.C. ALLEN, *Ezekiel 20–48*, s. 229.

²⁶ Góry są symbolem szczególnej aktywności Jahwe, lecz nie mogą się kojarzyć z dawną historią Izraela i jego zamieszkania w górskiej krainie Judei i Samarii.

²⁷ Prorok posługiwał się już wcześniej metaforą „wzniosłej góry” (Ez 17,22-23), por. H.D. HUMMEL, *Ezekiel 21–48*, s. 1195.

²⁸ **גְּבוּהַ**: „wysoka, wyniosła, podniosła”, por. WSHP I, s. 162.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

Mojżesza²⁹. Na wzniosłej górze znajdowała się „jakby budowla miasta” (עִיר). O „mieście” wzmianka była już w w. 1, czyli o zburzonej Jerozolimie historycznej. Natomiast to „miasto (jakby budowla)” było innej natury³⁰. Nie była to twierdza do zdobycia przez Izrael, jak za czasów Dawida, stała się natomiast miejscem dostępnym oglądowi Ezechiela, a to dzięki otrzymanej wizji³¹. Wzmiankę o „południu” (מִזְרָח)³², za LXX (ἀπέναντι), możemy tłumaczyć zwrotem „przede mną”. Wzmacnia się w ten sposób autentyczny charakter świadectwa proroka – wizjonera³³.

2.3. Ez 40,3

I wprowadził mnie tam. A oto mąż, wygląd jego jak wygląd brązu i sznur lniany w ręce jego, i trzcina do mierzenia, a on stojący w bramie.

Kolejny raz prorok wskazuje na prowadzenie Jahwe, które stało się jego udziałem: „wprowadził (וַיְבִיֵא) mnie tam”. Fraza ta jest dosłownym powtórzeniem zakończenia w. 1. W ten sposób została podkreślona inicjatywa Jahwe oraz pełne poddanie się proroka działaniu Pana. Ezechiel za sprawą Jahwe znalazł się „tam” (שָׁמָּה), czyli na miejscu wyjątkowym, które miało stać się w przyszłości centrum życia odnowionego Izraela, cieszącego się obecnością Jahwe. Wielokrotne podkreślanie faktu Bożego prowadzenia staje się niewzruszonym sygnałem, że w procesie doboru nowego miejsca świętego nie uczestniczy już żaden człowiek, jak było to w czasach Dawida. Ów król zdobył militarnie Jerozolimę, a następnie wybrał miejsce na budowę przyszłej świątyni. Tymczasem Ezechiel został zaprowadzony przez Jahwe w duchowej podróży do miejsca, które wybrał (ustanowił) sam Pan³⁴.

²⁹ Idea wywyższonego miejsca przywodzi na myśl wydarzenie o charakterze eschatologicznym (por. Iz 2,2), por. W. ZIMMERLI, *Ezekiel 2*, s. 347.

³⁰ Prorokowi jawiła się przede wszystkim świątynia (otoczona murami), która miała wygląd miasta, por. F. SEDLMEIER, *Das Buch Ezechiel: Kapitel 25–48*, Neuer Stuttgarter Kommentar. Altes Testament 21/2, Stuttgart 2013, s. 270.

³¹ Brak wzmianki o Jerozolimie sugeruje, że nie chodziło tu o to historyczne miasto, por. J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela*, s. 272.

³² מִזְרָח = ἀπέναντι w LXX.

³³ Szczegóły na temat ziemi zaprezentuje prorok później (Ez 47,13 – 48,29), por. W. ZIMMERLI, *Ezekiel 2*, s. 347.

³⁴ Perspektywa oglądu Ezechiela oraz św. Jana (nowego miasta) zawiera pewne różnice:

Prorok pozostaje pośrednikiem między Jahwe a zesłańcami. Lud jednak będzie o wizji poinformowany później. Tymczasem pojawia się nowa postać, która zajmuje miejsce pomiędzy Jahwe a prorokiem: „A oto mąż, wygląd jego jak wygląd brązu”. Był to wysłannik Pana, nazwany **אִישׁ מִלְחָמָה** („mężem”)³⁵. Była to osoba, która pojawiła się w opozycji do „męża walczącego” (**אִישׁ מִלְחָמָה**), wzmiankowanego w kontekście upadku Goga i jego koalicji (Ez 39,20). Mąż Boży (posłany przez Jahwe)³⁶ miał wygląd jak z brązu (**נְחֹשֶׁת**)³⁷. Zastosowany opis przywołuje skojarzenie z opisem wizji wstępnej, w której Ezechiel opisywał wygląd istot żyjących: „I nogi ich (były) prostą nogą, a stopa ich nóg (była) jak stopa nogi cielca i lśniły jak połysk polerowanego brązu” (Ez 1,7). Wzmianka o brązie (względnie miedzi) podkreśla odmiennność natury owego męża w stosunku do ziemskiego środowiska proroka i jego otoczenia oraz umieszcza ją w kategoriach bytów przynależących do sfery samego Jahwe³⁸. Mąż ten staje się, z rozporządzenia Pana, przewodnikiem Ezechiela po miejscu świętym. Wyposażenie owego męża predestynuje go do wypełnienia tej funkcji.

Temat	Perspektywa Ezechiela	Perspektywa Jana
Identyfikacja miasta	Miasto nienazwane (Ez 40,2) Miasto nazwane: „Jahwe (jest) tam” (Ez 48,35)	Nowa Jerozolima (Ap 21,2)
Natura miasta	Plac Miasto zbudowane ze zwykłych kamieni	Kwadrat (Ap 21,16) Miasto zbudowane z drogocennych kamieni i metali
Rola świątyni	Centrum wszystkiego	Jej obecność niepotrzebna (Ap 21,22)
Rola ofiar	Centrum rytuału	Ofiarowany Baranek żyje pośród ludu
Natura zamieszkania	Konieczne rozróżnienie pomiędzy czystymi a nieczystymi	Absolutna czystość wszystkich (Ap 21,26–27)
Cel wizji	Dotyczy Izraela	Wymiar uniwersalny

Por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, s. 503.

³⁵ Został on tak przedstawiony, jakby był architektem, por. J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela*, s. 272.

³⁶ Postaci tej nie można identyfikować z Jahwe (choć w przeszłości były takie propozycje), por. W. ZIMMERLI, *Ezekiel 2*, s. 348.

³⁷ **נְחֹשֶׁת**: „miedź, brąz, naczynia”, por. WSHP I, s. 650.

³⁸ Chodzi o postać ponadnaturalną, która reprezentuje samego Jahwe, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. II, s. 514.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

Po pierwsze, „w jego ręce” (בְּיָדוֹ) znajdował się „sznur lniany” (וּפְתִיל־פְּשִׁתִּים). „Ręka” Jahwe (w. 1) wskazywała na moc Pana i Jego opiekę, natomiast ręka męża była znakiem Jego umiejętności w posługiwaniu się przyrządami, a tym samym przewodnik był gwarantem wiarygodności przekazu treści tego wszystko, co prorokowi miało być objawione, zgodnie z zamysłem Jahwe. Motyw „sznura” (פְּתִיל) ³⁹ w tradycji Izraela związany był nade wszystko z kontekstem kapłańskim: Wj 28,28.37; 39,3.21.31; Lb 15,38; 19,15. Wymienione teksty zawierają opis szat kapłańskich i wszystkie należą do tradycji kapłańskiej (P). Ezechiel zatem posługuje się terminem, który był mu bliski (był kapłanem), a wzmianka o sznurze (jeden raz w Ez) to sugestia tematu świątyni, tak istotnego dla Ez 40 – 48. Motyw świątynny w w. 3 wzmacnia jeszcze bardziej informacja o materiale, z jakiego uczyniony był sznur, a mianowicie „len” (פְּשִׁת) ⁴⁰. Szaty lniane uchodziły za towar luksusowy (por. Sdz 14,12-13). Szlachetny len był symbolem czystości, stąd ściany przybytku oraz szaty kapłańskie były wykonane z tego materiału (Wj 26 – 28). Prorok przywołuje temat lnu w opisie obowiązku kapłanów, zwłaszcza gdy będą wchodzić do dziedzińca wewnętrznego oraz do Miejsca Świętego; wówczas nie mogli mieć szat wełnianych, a jedynie lniane (Ez 44,17-18). Zatem zastosowane przez Ezechiela sformułowanie „sznur lniany” przywodzi na myśl kontekst świątynny wraz z towarzyszącą jej ideą czystości i świętości. Narzędzie, które trzymał mąż, służyło do mierzenia przedmiotów o dużych rozmiarach.

Po drugie, prezentujący się przed prorokiem mąż dzierżył drugi przedmiot: „trcinę do mierzenia” (וּקְנֵה־הַמִּזְדָּה) ⁴¹. Trzcina miała duże zastosowanie w środowisku biblijnym ⁴². Służyła do wyrobu koszy, skrzynek, mat czy materiałów pisarskich, a nade wszystko była stosowana w miernictwie (Ez 40,3.5.6.7.8; 41,8; 42,16.17.18.19). Miary, które prorok podaje w licznych tekstach (Ez 40 – 48), będą nadawały szczególny charakter całego opisu zawartego w tej części Księgi Ezechiela (zwłaszcza fragment Ez 41,3 – 48,33). W przeciwieństwie do sznura, trzcina nie służyła do dokonywania pomiaru dużych obiektów,

³⁹ פְּתִיל: „sznur, wiązanie, nitka, włókno, linka”, por. L. KOEHLER, W. BAUMGARTNER, J.J. STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski*, t. II, red. nauk. wydania polskiego P. DEC, Warszawa 2008, s. 71; dalej WSHP II.

⁴⁰ פְּשִׁת: „len, lniany, materiał”, por. WSHP II, s. 65.

⁴¹ מִזְדָּה: „wymierzona długość, pomiar, miara”, por. WSHP I, s. 515.

⁴² Trzcina zastosowana w charakterze miary przypomina narzędzie, którym posługiwali się budowniczowie w ówczesnej epoce, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, s. 515.

lecz mniejszych przedmiotów⁴³. Mąż, który był wyposażony w dwa narzędzia miernicze, był przysposobiony do prezentacji wszystkich wymiarów budowli, z którymi miał się zapoznać Ezechiel.

Ważna jest również wzmianka o miejscu, jakie zajął mąż: „a on stojący w bramie” (בַּשַּׁעַר)⁴⁴. Termin שַׁעַר w Ez 40–48 pojawia się ponad 80 razy i należy do najczęściej używalnych słów w tym fragmencie. Brama stanowiła istotny element obwarowań, czy murów, które oddzielały część wewnętrzną od zewnętrznej⁴⁵. W kontekście świątyni chodziło o oddzielenie *sacrum* od *profanum*. Mąż stojący w bramie znajdował się pomiędzy tymi dwoma sferami. Prorok przybywał z *profanum*, by znaleźć się w *sacrum*. Do tego przejścia potrzebował przewodnika posłanego przez Jahwe.

2.4. Ez 40,4

I powiedział do mnie ten mąż: Synu człowieczy, zobacz oczami swymi i uszami swymi słuchaj, i weź do serca swego według (tego) wszystkiego, co Ja pokazuję tobie, ponieważ dlatego, aby pokazać (to tobie) zostałeś tutaj przyprowadzony; opowiedz wszystko (to) co ty widzisz domowi Izraela.

Od w. 4 obok wizji pojawia się również audycja. Prorok słyszy skierowane do niego słowa. Mówiącym jest mąż zapatrzony w przyrządy miernicze: „I powiedział do mnie ten mąż”. Użyta formuła וַיִּדְבֹר występuje stosunkowo rzadko w Księdze Ezechiela (por. Ez 3,24; 40,4.45; 41,22). Najczęściej stosowanym zwrotem, w podobnym kontekście, jest fraza: וַיְהִי דְבַר („i stało się słowo”); chodzi o słowo Jahwe skierowane do proroka (np. Ez 3,16; 6,1; 7,1; 11,14; 12,1.8.17.21.26; 13,1; 14,2.12; 15,1; 16,1 i in.). Posłany mąż niejako zwraca się mniej uroczyście do Ezechiela, ale nie znaczy to, że sprawa jest mało ważna, lecz że słowo nie jest skierowane bezpośrednio przez Jahwe, lecz przez Jego posłańca.

⁴³ Archeologia dostarcza wiedzy na temat podobnych przyrządów mierniczych stosowanych w Mezopotamii, por. A. PARROT, *Babylon and the Old Testament*, New York 1956, s. 145.

⁴⁴ Jest to miejsce od którego mąż/przewodnik rozpoczął swe najważniejsze pomiary (por. w. 6), por. W. ZIMMERLI, *Ezekiel 2*, s. 348.

⁴⁵ Prorok miał zapewne na myśli bramę północną, skoro obiekt jego wizji jawił się na południowej stronie (w. 2), por. H.D. HUMMEL, *Ezekiel 21–48*, s. 1196.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

W stosunku do wcześniejszych partii Księgi Ezechiela zachowana jest tożsamość Ezechiela, nazwanego w w. 4 „synem człowieczym” (בֶּן־אָדָם). Prorok bywał już wcześniej wielokrotnie tak nazwany przez Jahwe (ok. 100 razy), poczynając od tekstu Ez 2,1. Posłaniec Jahwe realizuje zatem misję, która wpisuje się w proces realizowany uprzednio przez Pana, lecz w stosunku do wydarzenia opisywanego w tekście Ez 40,1 otrzymuje on nowy charakter. Jego szczególne znaczenie zostało podkreślone w słowach przynaglenia skierowanych do Ezechiela: „Synu człowieczy zobacz oczami swymi (בְּעֵינֶיךָ) i uszami swymi (וּבְאָזְנֶיךָ) słuchaj i weź do serca swego (לְבָבְךָ)”. Zostały tu wymienione trzy władze poznawcze (zgodnie z antropologią starotestamentalną). Oczy były traktowane jako zmysł orientacyjno-rozpoznawczy serca. Oglądany obraz w kulturze semickiej odgrywał bardzo ważną rolę. Chodzi zarówno o postrzeganie otaczającej rzeczywistości, jak i oglądanie wizji otrzymanej od Boga. Ucho natomiast, poza zdolnością słyszenia dźwięków obecnych w stworzeniu, było traktowane jako organ pozwalający poznać zamysł i postanowienie Jahwe, np. powołanie Samuela (1 Sm 3). Ezechiel miał więc poddać się całkowicie działaniu Bożemu, a tym samym uniknąć niepożądanego rozproszenia. Najważniejszą jednak sferą pozostawało serce. Temat serca należy do centralnych idei antropologii Ezechiela i wiąże się z odnową, jaką Jahwe zapowiedział względem Izraela: „I dam wam serce nowe, i ducha nowego dam we wnętrzości wasze, i usunę serce kamienne z ciała waszego, i dam wam serce (z) ciała” (Ez 36,26). Tylko ten, kto miał takie serce, był uzdolniony do właściwego wysłuchania słowa Jahwe, a taką osobą stał się Ezechiel, którego postawa była całkowitym przeciwieństwem nastawienia opornych mieszkańców Jerozolimy, a nawet zesłańców, wśród których przebywał prorok: „To synowie upartych twarzy i mocnych (zatwardziałych) serc, Ja posyłam cię do nich, a ty powiesz do nich: Tak mówi Pan, Jahwe” (Ez 2,4). Tacy „synowie” nie byli w stanie wziąć sobie do serca tego, co mówił Jahwe, a co przekazywał prorokowi w wizji i audycji.

W nowej sytuacji, w jakiej znalazł się prorok, tylko on był zdolny do percepcji nowej „mowy” Pana, a to na skutek wewnętrznej dyspozycji, czyli otwartego serca i gotowości do słuchania i oglądania tego wszystkiego, co Pan objawiał. Przedmiotem percepcji Ezechiela miało być, według słów posłańca: „wszystko, co ja pokazuję (בְּרֹאֵי) tobie”. Zastosowana tu forma בְּרֹאֵי (*hifil*, imiesłów od רָאָה) wskazuje na czynność oglądania, do jakiej został uzdolniony prorok. Ogląd (wizja) stanowi sedno nowego doświadczenia Ezechiela (choć był już doświadczonego wizjonerem), a nowość sytuacji, w jakiej się znalazł, sprawiała, że zostało ono opisane już na początku bardzo wyrazistymi zwrotami, do których należą także kolejne słowa (stanowiące jednocześnie wstęp do opisu samej

wizji): „ponieważ dlatego, aby pokazać zostałaś tutaj przyprowadzony”. Ezechiel został „przyprowadzony” (por. ww. 1.2.3), aby „widzieć” (רָאָה). W całym w. 4 rdzeń רָאָה występuje aż 4 razy (wyjątek na tle całej Księgi; por. Ez 43,3).

Duchowe doświadczenie Ezechiela nie miało pozostać jego tajemnicą. Będąc wizjonerem, stał się też świadkiem: „opowiedz wszystko (to), co ty widzisz domowi Izraela”. Polecenie otwiera imperatyw הִגַּד⁴⁶. Ta forma odpowiada trzem innym imperatywom występującym w pierwszej części w. 4 („zobacz, słuchaj, weź”) ⁴⁷. Na początku prorok jest odbiorcą wizji, a następnie zostaje przynaglony do działania, czyli dokładnego przekazania tego wszystkiego, co stało się udziałem w jego poznaniu⁴⁸. Prorok miał skierować się z *haggadą* do domu Izraela (לְבֵית יִשְׂרָאֵל)⁴⁹, jest to już drugie użycie nazwy „Izrael” w bloku Ez 40 – 48. W w. 2 mowa była o ziemi Izraela, natomiast w w. 4 jest wzmianka o ludzie, który w Księdze Ezechiela często nazywany jest domem Izraela. Te dwie rzeczywistości, które historycznie przynależały do siebie, znajdowały się w czasie misji Ezechiela w całkowitej separacji. Jedyne prorok miał do nich pełny dostęp. W zamyśle Jahwe miała dokonać się nie tylko odnowa Izraela⁵⁰, lecz również jego ponowne zamieszkanie w odnowionej ziemi⁵¹.

3. Implikacje teologiczne

Ręka Jahwe, która spoczywała nad Ezechielem (w. 1f) była gwarantem kontynuacji doświadczenia duchowego, którego początek miał miejsce nad rzeką Kebar (Ez 1,3). Z doliny rzeki został prorok wyniesiony na bardzo wyniosłą

⁴⁶ הִגַּד: „przedłożyć, powiadomić, oznajmić, zaświadczyć”, por. WSHPI, s. 626–627.

⁴⁷ Prorok nie był zwykłym pielgrzymem w sanktuarium, lecz stał się pośrednikiem między Jahwe a ludem, mając do spełnienia konkretną misję, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. 2, s. 515.

⁴⁸ Podobne polecenie otrzymał prorok później (por. Ez 43,10–11), por. H.D. HUMMEL, *Ezekiel 21–48*, s. 1196.

⁴⁹ Wizjoner staje się heraldem, por. W. ZIMMERLI, *Ezekiel 2*, s. 348.

⁵⁰ Wizja ukazuje nową drogę ukazaną Izraelowi, por. J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela*, s. 272.

⁵¹ Ezechiel jako kapłan był oswojony z terenem świątynnym (w Jerozolimie), dlatego jego relacja z oglądu nowego sanktuarium charakteryzuje się wieloma szczegółami i określeniami wywodzącymi się ze środowiska kapłańskiego, por. D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel*, t. II, s. 515.

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

górze (w. 2c). Była to droga duchowa, którą on przeszedł, a zarazem wskazał ją wszystkim zesłańcom. Prorok, odwołując się do szczegółowych danych chronologicznych (w. 1abc), formułuje je tak, by czytelnik obeznany z tradycją narodowo-religijną mógł z nich wyczytać wielkie dzieła przeszłości, które traktowane są typologiczne, a więc jako zapowiedź ostatecznej interwencji Jahwe, która będzie skutkowałą jakościową zmianą sytuacji narodu, ofiarującą mu poziom egzystencji w dotychczasowych dziejach narodu niedostępny. Te dwa wydarzenia to Pascha (Wj 12,3) oraz Rok Jubileuszowy (Kpł 25,8-17). Pierwsze wydarzenie miało charakter podstawowy, oznaczało bowiem wyzwolenie Izraela z niewoli egipskiej, czyli absolutnego panowania faraona nad ludem, który faktycznie przynależał wyłącznie do Jahwe. Izrael przebywający w Egipcie dostrzegał swój ciężki los, lecz nie posiadał żadnej siły wewnętrznej, zdolnej do zmiany tej sytuacji. W pewnym sensie Hebrajczycy byli zadowoleni, mieli bowiem pod dostatkiem pożywienia oraz wszelkich dóbr niezbędnych dla bezpiecznej egzystencji. Gwarantowane one były wysokim stanem cywilizacji Egiptu, poziomem jego rolnictwa i ogólnego rozwoju gospodarczego. W chwilach klęsk żywiołowych, zawsze można było liczyć na pełne magazyny zboża, które wystarczały nie tylko dla lokalnej ludności, lecz również dla wielu przybyszów (migrantów).

Wydarzenie paschalne nie było zatem powodowane czynnikami politycznymi, względnie ekonomicznymi. Wzajemna relacja Egipcjan i Izraelitów napotkała na zupełnie nową jakościowo obecność, jaką stał się Jahwe, który „wmięszal” się w porządek ustanowiony od wieków przez władców Egiptu. Zarówno powołanie Mojżesza, jak i objawienie Bożego imienia Jahwe (Wj 3), raz na zawsze określiło postępowanie Boga względem Izraela, którego pierwociny osadzone zostały już w Abrahamie (obietnice). Powołanie Ezechiela wpisuje się w ten plan Bożego działania na kolejnych etapach dziejów Izraela, które pomimo katastrofy (upadek Jerozolimy) otrzymały nową jakość, otwierając przez ludem oszałamiającą perspektywę nowego życia, i to w takiej bliskości z Jahwe, jakiej naród nie doświadczył w poprzednich epokach. Każdorazowe użycie przez Ezechiela imienia Jahwe (tu w w. 1f) jest wyznaniem wiary w Jego obecność i skuteczne działanie.

Pozostawiając za sobą mroki dawnego Izraela (jego katastrofy, karania i unicestwienia), prorok został „postawiony” przez Pana „na górze wzniosłej bardzo” (w. 2c), podobnie jak niegdyś Mojżesz na Synaju. W ten sposób Ezechiel doświadczył osobistego *Exodusu*, z krainy niewoli (Babilonia) został przeniesiony do odnowionej ziemi. Nie musiał przy tym podjąć się ogromnego wysiłku, jak w przypadku pierwszego *Exodusu* (Izrael zetknął się z wrogością

pustyni). Etap pustyni, tak istotny w czasach Mojżesza, przestał spełniać już swoją rolę. Transfer z ziemi niewoli do ziemi wolności dokonywał się wyłącznie mocą Jahwe, na co wskazuje obecność Jego ręki (w. 1f). Nie ma mowy o powtórce z przeszłości, ponieważ doświadczenie duchowe proroka stało się nową drogą Izraela. To, co stare, zostało nieodwołalnie pozostawione przeszłości, zawarte w przesłaniu iż „miasto (zostało) zdobyte” (w. 1d). Prorok używając tu dosadnego czasownika נָכַח, podkreśla, że to zdobycie dokonało się w bardzo brutalny sposób i skutkowało śmiercią wielu mieszkańców. Przeszłość zatem została opisana formułą „miasto zdobyte”, a przyszłość obrazem „budowli miasta na górze wzniosłej bardzo” (w. 2cd). Ezechiel stał się obywatelem nowego miasta, tymczasem stary Izrael tkwił w ruinach krwawej Jerozolimy.

W murach nowego miasta mógł przebywać jedynie człowiek wolny, a takim stał się Ezechiel, choć ciągle zamieszkiwał okolice rzeki Kebar. Na rys tej wolności wskazuje aluzja do Roku Jubileuszowego. Wprawdzie w BH niewiele jest odniesień do tej praktyki, tym niemniej była ona znakiem wolności, jaką cieszył się cały Izrael, ze względu na przymierze z Jahwe, zawarte na Synaju. Tymczasem Izrael zniewolony przestaje być ludem Jahwe, zostało to w pełnym świetle ukazane informacji o katastrofie Jerozolimy (587/586 r. przed Chr.). Z tego zniewolenia mogła „wyciągnąć” go jedynie ręka Jahwe. Moc tej ręki, doświadczonej przez Ezechiela, była zapowiedzią transformacji, jaka miała w przyszłości spotkać Izrael.

Prorok podkreśla, że jego doświadczenie duchowe dokonało się: „właśnie dnia tego” (w. 1e). Było to zatem wydarzenie bardzo konkretne, całkowicie angażujące Ezechiela i zapadające mu w pamięć. Chodzi o dzień pełen treści, który zapisany został przez Jahwe i w niczym nie „uzupełniony” przez czynnik ludzki, który mógłby osłabić jego wymowę. Był to dzień nowego poznania Jahwe (por. Ez 39,22), który zwiastował coraz to głębsze doświadczenie obecności Pana, kształtującego nową ziemię i nowego człowieka. Ezechiel jako pierwszy miał zapoznać się z miejscem doskonałego środowiska życia Izraela, w mocy chwały Jahwe. Otrzymuje w tym celu przewodnika, którym był „mąż” o „wyglądzie jak z brązu” (w. 3bc). Nie był to postument z metalu, lecz żywa istota, której niezwykłość podkreśla użycie terminu נְחֹשֶׁת („brąz, miedź”). Metal ten był symbolem (w pozytywnym znaczeniu): trwałości, siły, niezniszczalności, niezłomności. Elementy z brązu znajdowały się w świątyni jerozolimskiej, np. kolumny stojące przed wejściem do sanktuarium. Mając na uwadze tę bogatą symbolikę „brązu” w BH oraz obecność tego motywu w opisie istot żyjących (Ez 1,7), jawiąca się w wizji prorockiej postać męża uosabia cechy środowiska, po którym przewodnik oprowadzał proroka. Był to

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

kwalifikowany świadek dzieła Bożego, które miało stać się darem dla Izraela. Uprawnienia męża Bożego zostały opisane atrybutami w postaci przyrzędów trzymanyh w ręce: „sznur lniany” oraz „trzcina do mierzenia” (w. 3de). Wskazywały one na architekta i budowniczego. Nie oznacza to jednak, że był on faktycznym twórcą nowego miasta i nowej świątyni. Był posłany, aby prorok mógł dokładnie poznać środowisko przygotowane Izraelowi. Święta przestrzeń miała stać się miejscem trwałego spotkania z Jahwe, w Jego mocy, chwale, łaskowości i wierności. Wszystkie szczegóły architektoniczne sanktuarium oraz jego otoczenie miały świadczyć o tym spotkaniu. Żadna też z miar, jakie pojawiają się w opisie, nie odnosi się do rzeczywistej budowli, lecz jest częścią symboliki, na której bazuje Ezechielowy opis. Liczby i wymiary z nimi związane podkreślają harmonię, a zarazem tajemniczość miejsca, którego nie można zamknąć wyłącznie w kategoriach topograficznych i architektonicznych. Oglądany obiekt był czymś większym niż najwspanialsze budowle wykonane ludzką ręką, a z którymi mogli się zesańcy zetknąć w Babilonii. Miasto Boże nie będzie dla nich konkurencją, lecz zupełnie od nich odmienną rzeczywistością, która dostępna była jedynie wybrańcom Jahwe. O jej istnieniu miał poinformować rodaków Ezechiel.

Od w. 1a prorok informuje o nowym doświadczeniu duchowym, które nazwał „wizjami (בְּרֵאוֹת) Bożymi” (w. 2a). Miały one niezwykle dynamiczny charakter, do którego Ezechiel przywykł już od początku swego powołania (Ez 1,1 – 3,15). Ogarniająca proroka moc Jahwe (Jego ręka) dysponuje całą jego świadomością i sprawia, że prorok poznaje nowy sposób komunikowania się Pana z Izraelem. Cała treść zawarta w Ez 40 – 48 jest prezentacją tej nowości. Została ona ukazana bardzo plastycznie i wyraziście, językiem stosowanym w opisach podróży człowieka po nowych obiektach oraz terytoriach. Na początku opisu charakterystyczne jest to, że Jahwe nie przemawia do Ezechiela, lecz skutecznie oddziałuje na niego, na co wskazują czasowniki: przyprowadził (ww. 1g,2b), postawił (w. 2c), wprowadził (3a). Inaczej wyglądała sytuacja w pierwszej wizji, w której pierwotne doświadczenie Pana wyraził prorok w zdaniu: „Stało się, że było słowo Jahwe do Ezechiela” (Ez 1,3a). Słowo Jahwe stoi zatem u podstaw komunikacji Pana z prorokiem. Przemawiający Jahwe, to pierwsze doświadczenie duchowe Ezechiela, otrzymane na początku jego posługi pośród *gola*, podobnie jak to było w przypadku niemal wszystkich mężów Bożych, poprzedzających Ezechiela (Abraham, Mojżesz, Samuel i inni).

Ezechiel nie został jednak pozbawiony słowa Jahwe, zostało ono bowiem do niego kierowane przez męża Bożego: „I powiedział do mnie ten mąż” (w. 4a).

Wprawdzie tej tajemniczej postaci nie można identyfikować z Panem, lecz jego słowa utożsamiają się z zamysłem Jahwe. Atrybuty przewodnika opisane wyżej (ww. 3de) wskazują na Bożego architekta, którego słowo powołuje do istnienia nowe środowisko spotkania Jahwe z Izraelem. Mąż stojący w bramie (w. 3f) staje się ostiariuszem nie tylko dla Ezechiela, lecz również dla całego odnowionego ludu. Wizytacja świętej przestrzeni miała sens wyłącznie w perspektywie wypełnienia jej obecnością Jahwe i Izraela. Ezechiel miał odtąd żyć już tym środowiskiem, które dla niego stawało się czymś bardziej rzeczywistym od realnego miejsca zamieszkania w Babilonii. Całymi swymi zmysłami miał chłonać obraz jawiący się mu w wizji: „oczami, uszami” i „sercem” (w. 4cde). Odtąd stał się stróżem nowego sanktuarium: zostało ono mu pokazane, zobaczył je swoimi oczami, a to co zobaczył miał opowiedzieć domowi Izraela (w. 4). Poprzednio prorok pokazywał ludowi środowisko jego przeszłości napełnionej nieprawością i śmiercią (Ez 16; 20; 23), natomiast w nowej epoce (po ukaraniu za występki) lud miał od proroka otrzymać świadectwo o darze, jaki przygotował mu Jahwe: życie w przyjaźni z Panem, w bezpieczeństwie i w trwałości, obrazowanych strukturą architektoniczną nowego miasta i sanktuarium, które staje się centrum ziemi Izraela (w. 2b).

Jedynym wydarzeniem historycznym, do którego odwołuje się tu prorok jest zdobycie miasta (w. 1d). Choć nie jest ono nazwane, wiadomo, że chodzi o Jerozolimę. Nazwa ta znika z orędzia Ezechiela po obwieszczeniu o jego zdobyciu (Ez 33,21; zob. jednak Ez 36,38). Prorok nie rehabilituje zatem nazwy Jerozolimy, która była dotąd miejscem zamieszkania Jahwe, lecz nieodwołalnie utraciła swoją funkcję, a nawet istnienie. Dla Ezechiela Jerozolima stała się „nieistnieniem”. Nowe miasto (w. 2d) nie będzie twórczą kontynuacją dawnego miasta, lecz istotowo czymś różnym od niego. Prorockie wizje nie odnosiły się zatem do modeli powygnaniowych (Zachariasz, Aggeusz) ani do odbudowy świątyni oraz miasta w czasach Zorobabela i Nehemiasza. Idea Ezechiela znalazła natomiast swój wyraz w literaturze apokaliptycznej począwszy od II w. przed Chr. Autor IV Księgi Ezdrasza przedstawia niewiastę, która opłakuje śmierć swego jedynego syna (4 Ezd 9,26 – 10,59), nagle zostaje owa niewiasta przekształcona w miasto utożsamione z Syjonem, czyli niebiańską Jerozolimą:

Niewiasta, która niedawno ukazała się tobie, którą widziałeś płaczącą i zacząłeś ją pocieszać, ale teraz już niewiasty nie widzisz, bo zamiast niej ujrzalesz miasto w budowie, oraz to, i opowiadała ci o wypadku swego syna – to widzenie tak trzeba rozumieć. Niewiastą, którą widzia-

Wprowadzenie do ostatniej wizji Ezechiela (Ez 40,1-4)

Jeś, jest Syjon, który teraz dostrzegasz jako budowane miasto (4 Ezd 10,40b-44)⁵².

Księga ta powstała pod koniec I w. po Chr., a więc już po zburzeniu świątyni w 70 r. po Chr. Wówczas to ze szczególną tęsknotą zwracano się do Boga (judaizm) w oczekiwaniu na odbudowę relacji z Izraelem w oparciu o teologię Syjonu. Motyw Jerozolimy pojawia się również w apokryficznych Testamentach Dwunastu Patriarchów, a więc w księdze powstałej (na bazie starej tradycji) w połowie II w. po Chr. W Testamencie Dana czytamy:

I odpoczną w Edenie święci, a sprawiedliwi rozradują się nową Jerozolimą, która stanowić będzie chwałę Boga na wieki. Jerozolima nie będzie już wydawana spustoszeniu ani Izrael nie pójdzie w niewolę, ponieważ pośrodku niego będzie Pan przebywający z ludźmi, a Święty Izraela będzie królem nad nimi w uniżeniu i ubóstwie. Ten, kto w Niego wierzy, będzie prawdziwie królował w niebie (TestDan 5)⁵³.

Idea Jerozolimy czasów eschatologicznych operowała koncepcją miasta niebiańskiego, w którym zamieszkuje zbawieni. Motyw ten znany jest również w Nowym Testamencie. Św. Paweł pisze o górnym Jeruzalem, pełnym wolności i matczynej troski (por. Ga 4,26) będącym naszą ojczyzną (por. Flp 3,20). Myśl ta znalazła wyraz przede wszystkim w Apokalipsie św. Jana, w której jest mowa o zstępowaniu nowego Jeruzalem (Ap 3,12; 21,2.10) oraz o zabudowie miasta (Ap 21,12-27). Nowa Jerozolima to rzeczywistość duchowa, środowisko społeczności zbawionych, żyjących w przyjaźni z Bogiem. Jest to społeczność nowego Izraela, zapowiadana przez Ezechiela, a zrealizowana przez Jezusa Chrystusa. Nowy Izrael zawiera w sobie wszystkich, zarówno uczniów Chrystusa wywodzących się z potomków Abrahama, jak i pochodzących z narodów.

W architekturze chrześcijańskiej nawiązywano do modeli Niebiańskiej Jerozolimy, przykładem może być katedra w Akwizgranie. W jej centrum znajduje się kaplica ośmioboczna (symbol doskonałości i życia wiecznego), której poszczególne kąty symbolizują ograniczoną formę ziemi (cztery kąty),

⁵² Tłumaczenie za: S. MĘDALA, *IV Księga Ezdrasza*, w: R. RUBINKIEWICZ (red.), *Apokryfy Starego Testamentu*, Prymasowska Seria Biblijna, Warszawa 1999, s. 395.

⁵³ Tłumaczenie za: A. PACIOREK, *Testamentach dwunastu Patriarchów*, w: R. RUBINKIEWICZ (red.), *Apokryfy Starego Testamentu*, Warszawa 1999, s. 67.

Andrzej S. Jasiński

natomiast wszystkie kąty razem wzięte wraz z proporcjonalnymi wymiarami sanktuarium (długość, szerokość i wysokość) stały się odzwierciedleniem biblijnej Niebiańskiej Jerozolimy⁵⁴.

Apel skierowany przez męża Bożego do Ezechiela, w celu wzmożenia uwagi (w. 4cde) pozostaje aktualny dla wszystkich ludzi. Ten wymiar uniwersalny posiadają polecenia dane w kontekście nauki Chrystusa, której adresatami miały się stać „krańce ziemi”. Wierzący dzięki poznaniu Chrystusa (w słowie i sakramentach) są już uczestnikami życia w nowej rzeczywistości (choć nie w pełnym zakresie) i świadczą o niej zgodnie z poleceniem Chrystusa, które współbrzmi ze słowami przewodnika do Ezechiela: „opowiedz wszystko (to) co ty widzisz” (w. 4h), chodzi zatem o *haggadę* chrześcijańską, czyli ewangelizację.

Andrzej S. Jasiński OFM

⁵⁴ Por. <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2007/Przewodnik-Katolicki-17-2007/Wiara-i-Kosciol/Katedra-w-Akwizgranie> (dostęp: 15.01.2018).